

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umiddjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSİYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiқ o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуқабар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSİYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevena	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	
INNOVATSION KLASTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	303
Tashmuxeimova Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIYASI VA INTEGRATSIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LAHNING MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLIHNING ASOSIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyboyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELLARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI

Isroilov Dilshodbek Rustamovich

Davlat aktivlarini boshqarish agentligi bo'lim boshlig'i

ORCID: 0009-0002-6336-2239

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida kichik biznes uchun yaratilayotgan iqtisodiy, ekologik va institutsional imkoniyatlar chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot davomida muallif o'tish davriga xos iqtisodiy o'zgarishlar, ekologik talablar hamda tartibga soluvchi mexanizmlar ta'sirini inobatga olgan holda, kichik biznes subyektlarining yangi bozor segmentlarida faol ishtirok etish imkoniyatlarini asoslab beradi. Maqolada yashil iqtisodiyot sharoitida kichik biznesning rivojlanish zarurati nafaqat ekologik omillar bilan, balki hududiy iqtisodiy cheklavlarni kompensatsiya qilish, mahalliy resurslar asosida barqaror ishlab chiqarish tizimini shakllantirish va ichki bozorni mahalliy mahsulot bilan ta'minlash kabi ustuvor vazifalar bilan ham uzviy bog'liqligi ta'kidlanadi. Xulosa o'rnida zamonaviy sanoat va iqtisodiy faoliyatning atrof-muhitga ko'rsatayotgan ta'siri o'ta murakkab, ko'p qirrali va ko'p tarmoqli jarayonlar tizimi hisoblanadi. Inson tomonidan amalga oshirilayotgan ishlab chiqarish amaliyotlari tabiiy muhitning turli sohalariga — atmosfera, suv, tuproq, biologik resurslar va ekotizimlar barqarorligiga sezilarli tarzda ta'sir etishi qayd etilgan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, kichik biznes, yashil sanoat, yashil tarmoqlari, yashil lizing, yashil sertifikatlash, ekologik ustuvorlik.

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the economic, environmental, and institutional opportunities being created for small businesses in the process of transitioning to a green economy. In the course of the study, the author substantiates the opportunities for small business entities to actively participate in new market segments, taking into account the economic transformations characteristic of the transition period, environmental requirements, and the impact of regulatory mechanisms. The article emphasizes that the necessity for the development of small businesses under green economy conditions is closely linked not only to environmental factors but also to priority objectives such as compensating for regional economic constraints, forming a sustainable production system based on local resources, and supplying the domestic market with locally produced goods. In conclusion, it is noted that the impact of modern industrial and economic activities on the environment represents an extremely complex, multidimensional, and multi-sectoral system of processes. It is highlighted that production practices carried out by humans significantly affect various components of the natural environment, including the atmosphere, water resources, soil, biological resources, and the stability of ecosystems.

Key words: green economy, small business, green industry, green sectors, green leasing, green certification, environmental priority.

Аннотация. В данной статье проводится глубокий анализ экономических, экологических и институциональных возможностей, создаваемых для малого бизнеса в процессе перехода к зелёной экономике. В ходе исследования автор обосновывает возможности активного участия субъектов малого бизнеса в новых сегментах рынка с учётом экономических преобразований, характерных для переходного периода, экологических требований и влияния регулирующих механизмов. В статье подчёркивается, что необходимость развития малого бизнеса в условиях зелёной экономики обусловлена не только экологическими факторами, но и такими приоритетными задачами, как компенсация региональных экономических ограничений, формирование устойчивой производственной системы на основе местных ресурсов и обеспечение внутреннего рынка отечественной продукцией. В заключении отмечается, что воздействие современной промышленной и экономической деятельности на окружающую среду представляет собой чрезвычайно сложную, многогранную и многосекторную систему процессов. Подчёркивается, что производственная деятельность человека оказывает значительное влияние на различные компоненты природной среды — атмосферу, водные ресурсы, почвы, биологические ресурсы и устойчивость экосистем.

Ключевые слова: зелёная экономика, малый бизнес, зелёная промышленность, зелёные отрасли, зелёный лизинг, зелёная сертификация, экологический приоритет.

KIRISH

Dunyoning eng yirik 29 ta a'zo kompaniyasi, hukumat amaldorlari va mutaxassislarini birlashtirgan Barqaror rivojlanish bo'yicha Jahon biznes kengashining "Vision 2050" loyihasi doirasida amalga oshirilgan hisob-kitoblar shuni ko'rsatadiki, "odatdagidek biznes"ga asoslangan global iqtisodiy rivojlanishning an'anaviy yo'li 2050-yilda Yerning o'sib borayotgan aholisini qo'llab-quvvatlash uchun sayyoramiz resurslarining hozirgi hajmidan 2,3 baravar ko'p miqdorda tabiiy resurslardan foydalanishni talab qiladi. Bu umumiy vaziyat Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) 2008-yilda moliyaviy tizimni tiklashga ko'maklashish, iqtisodiy tanazzulni yengib o'tish, inqirozdan keyingi rivojlanishni ekologik toza va barqaror rivojlanish yo'lga o'tkazish hamda ish o'rinlari sonini ko'paytirishga qaratilgan Global Yashil Yangi Kelishuvni (GND) taklif qilishiga olib keldi.

UNEP "yashil iqtisodiyot" va barqaror rivojlanish tushunchalari o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlaydi: "... "yashil iqtisodiyot" tushunchasi barqaror rivojlanish tushunchasining o'rnini bosmaydi, ammo hozirda barqarorlikka erishish deyarli butunlay to'g'ri iqtisodiyotni yaratishga bog'liq ekanligi tobora ko'proq tan olinmoqda. "Jigarrang" iqtisodiyot modeli yordamida yangi boyliklar yaratilgan o'n yilliklarda jamiyat ijtimoiy marginallashuv va resurslarning kamayishi kabi muammolarni hal qilmadi va biz hali ham Mingyillik rivojlanish maqsadlariga erishishdan uzoqmiz. Barqarorlik eng muhim uzoq muddatli maqsad bo'lib qolmoqda, ammo unga erishish uchun biz iqtisodiyotimizni yashil qilishimiz kerak" [1]. "Yashil iqtisodiyot" tushunchasi 2012-yilda Rio-de-Janeyroda bo'lib o'tgan Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish bo'yicha konferensiyasining ("Rio 2012") ikkita asosiy mavzusidan biriga aylandi.

Yashil iqtisodiyotning quyidagi muhim xususiyatlarini ajratib ko'rsatish mumkin: tabiiy resurslardan samarali foydalanish, tabiiy kapitalni saqlash va ko'paytirish, ifloslanishni kamaytirish, uglerod chiqindilarini kamaytirish, ekotizim xizmatlari va biologik xilma-xillikning yo'qolishining oldini olish, aholining daromadlari va bandligini oshirish [3].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, yashil iqtisodiyotga o'tish, tegishli infratuzilmani yaratish va iqtisodiyotning o'zgartirilgan sohalarida bandlikni oshirish yo'nalishi bo'yicha davlat investitsiyalari, fiskal rag'batlantirish, siyosat islohotlari va narx islohotlari paketi taklif qilindi. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi hozirda xalqaro muhitda iqtisodiy rivojlanishning tegishli sharoitlariga moslashish va rivojlantirishdir.

Mazkur tadqiqotning obyekti sifatida kichik biznes subyektlari va ularning yashil iqtisodiyotga moslashuv jarayonlari tanlangan. Predmeti esa ushbu moslashuvni ta'minlovchi iqtisodiy, institutsional, huquqiy va texnologik mexanizmlarni o'z ichiga oladi.

Yashil iqtisodiyot va kichik biznes rivojlanishi orqali uning istiqboldagi yo'nalishi bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

- yashil iqtisodiyotning mohiyati, tamoyillari va kategoriyalarini ochib berish;
- kichik biznesning ekologik transformatsiyadagi rolini aniqlash;
- ekologik tadbirkorlikning iqtisodiy afzalliklarini nazariy modellar asosida tushuntirish;
- kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini va yashil transformatsiyaga ta'sir etuvchi omillarni tadqiq etish;
- kichik biznesda yashil innovatsiyalardan foydalanish imkoniyatlarini baholash;
- kichik biznesdagi asosiy drayver va limitlovchi omillarni ekonometrik tahlil asosida shakllantirish;
- nazariy va empirik tadqiqotlar natijalari asosida ekologik biznes modellarini tahlil qilish va takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish va kichik biznes tushunchalari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularning uyg'unlashuvi zamonaviy iqtisodiy tizimda muhim ilmiy yo'nalishga aylangan. So'nggi yillarda ushbu masalalar jahon ilm-fanida ham alohida e'tibor markazida turibdi. Mavzuga oid xalqaro va mahalliy tadqiqotlarni tahlil etish orqali yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari, kichik biznesning ekologik barqarorlikdagi roli hamda ularni qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlar tizimli yoritilgan.

Xalqaro miqyosda yashil iqtisodiyot konsepsiyasini chuqur o'rganib chiqqan S. Schaltegger (2002-yil) o'z tadqiqotlarida yashil iqtisodiyotni "atmosfera, suv, yer va biologik resurslardan foydalanishda ekologik chegaralarni buzmaganda iqtisodiy o'sishga erishish" deb ta'riflaydi [13]. Uning ilmiy ishlari davlat siyosatining ahamiyatini chuqur yoritadi va xususan, subsidiyalari, soliq imtiyozlari hamda investitsiyaviy qo'llab-quvvatlash vositalari orqali yashil sohalarida kichik biznesni rivojlantirish zarurligini asoslaydi.

A.R. Anderson (Journal of Entrepreneurship) o'z tadqiqotlarida yashil iqtisodiy islohotlarning kichik biznes faoliyatiga ta'sirini tahlil qilib, bu jarayonda yuzaga keluvchi texnologik tafovutlar va moliyaviy resurslarga kirishdagi cheklavlarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beradi [11].

Bundan tashqari, BMTning Atrof-muhit dasturi (UNEP) hamda Jahon banki tomonidan tayyorlangan hisobotlar va tahliliy hujjatlar kichik biznesning yashil iqtisodiyotga moslashuvdagi imkoniyatlar va istiqbollarni yoritadi [1]. Ularning xulosalariga ko'ra, kichik biznes subyektlari zamonaviy texnologiyalar, ishonchli ma'lumotlar va resurslar bilan ta'minlanganda, ekologik muhofaza tizimida yetakchi kuchga aylanish salohiyatiga ega.

O'zbekiston Respublikasida ham yashil iqtisodiyot va kichik biznes masalalariga bo'lgan ilmiy e'tibor yildan yilga ortib bormoqda. Jumladan, professorlar E.X. Maxmudov, M.Yu. Isoqov, I.T. Abdulkarimov va boshqa olimlarning tadqiqotlari ushbu yo'nalishda muhim nazariy va amaliy asoslarni shakllantirgan [4], [5].

E.X. Maxmudov, M.Yu. Isoqov o'z ilmiy ishlarida O'zbekistonda kichik biznesni barqaror iqtisodiy rivojlanish yo'liga olib chiqishning institutsional asoslarini tahlil etadi. Ularning fikricha, kichik biznes faoliyatini ekologik standartlarga moslashtirish uchun sertifikatlash tizimini takomillashtirish, davlat subsidiyalarini kengaytirish va ekologik menejment mexanizmlarini joriy etish zarur. Shuningdek, yashil iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik ta'limi va inson kapitalini rivojlantirishning ustuvorligi ta'kidlanadi. Ularning fikricha, ekologik xabardorlikni oshirish hamda yashil texnologiyalar bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlash tizimini rivojlantirish barqaror iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biridir.

Shuningdek, I.T. Abdulkarimov o'z tahlillarida kichik biznes uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, ekologik faoliyatni qo'llab-quvvatlash va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, ushbu yo'nalishdagi davlat siyosatini kuchaytirish va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirish O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonini tezlashtiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

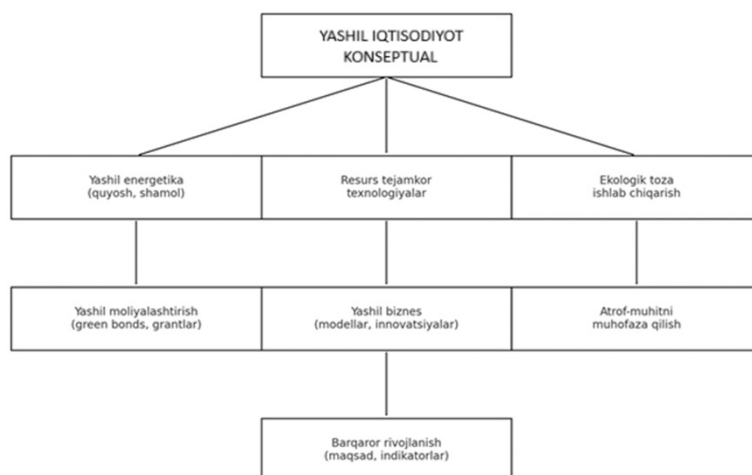
Ekologik javobgarlikni samarali boshqarishni ta'minlash uchun uning ekologik faoliyatini tahlil qilishga qaratilgan kompleks metodologiyani shakllantirish zarur. Ekologik javobgarlik konsepsiyasiga asoslanib, bunday metodologiyani ishlab chiqish korxonaning ekologik salohiyatini baholash, ekologik xarajatlar, atrof-muhitni muhofaza qilish choralarini amalga oshirish samaradorligi va umuman korxonaning ekologik tozalik darajasini aniqlashni hisobga olgan holda mumkin. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, sanoat korxonasining ekologik javobgarlik darajasini baholash jarayoni bir necha bosqichda amalga oshirilishi kerak bo'lib, bu mavjud ekologik resurslarni, ya'ni javobgarlik tamoyillariga asoslangan holda atrof-muhitni boshqarish sohasidagi faoliyatni amalga oshirish imkonini beruvchi resurslar majmuasini tahlil qilish va baholashdan boshlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi analitik, qiyosiy va tizimli yondashuvlarga asoslanadi. Ma'lumotlar bazasi sifatida O'zbekiston Respublikasi statistika agentligi, iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda xalqaro tashkilotlarning (BMT, Jahon banki, UNEP) ochiq manbalaridagi rasmiy hisobotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, muallif tomonidan empirik kuzatuvlar va mavjud normativ hujjatlar tahlili orqali amaliy natijalar ishlab chiqilgan.

Shu bilan birga, tadqiqotda soha kesimidagi tahlilga ham alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, xizmat ko'rsatish, qurilish va sanoat tarmoqlarida kichik biznesning yashil iqtisodiyotga o'tish imkoniyatlari bosqichma-bosqich o'rganilgan. Bu yondashuv tadqiqotga komplekslik, amaliy ahamiyat va tizimli yondashuv xususiyatini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil natijalari asosida quyidagi sxema ishlab chiqildi (1-rasm):

1-rasm. Yashil iqtisodiyotning konseptual asoslari sxemasi

Ushbu sxema yashil iqtisodiyotning konseptual asosiy tarkibiy qismlari, ularning o'zaro bog'liqligi va barqaror rivojlanishga ta'sirini vizual tarzda aks ettiradi.

Ushbu ilmiy tahlil ekologik tadbirkorlikning rivojlanish mexanizmlarini aks ettiruvchi rangli blok-sxema asosida tayyorlandi. Diagrammada yashil iqtisodiyot strategik yo'nalishlari, texnologik omillar, innovatsion boshqaruv elementlari, moliyaviy mexanizmlar hamda makroiqtisodiy natijalarning o'zaro bog'liqligi tizimli tarzda ko'rsatib berilgan. Modelning markazida yashil iqtisodiyotning strategik konsepsiyasi turib, undan pastga yo'naltirilgan har bir quyi blok iqtisodiy, ekologik va innovatsion xulq-atvor shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Birinchi funksional qatlam — yashil iqtisodiyotning texnologik omillariga bag'ishlangan bo'lib, ekologik toza ishlab chiqarish, resurs tejankor texnologiyalar va chiqindilarni qayta ishlash kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi.

Ushbu omillar atrof-muhitga zarar keltirmasdan iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ekologik toza ishlab chiqarish korxonalar tomonidan chiqindilarni kamaytirish, emissiyalarni nazorat qilish, energiya sarfini optimallashtirish kabi ko'rsatkichlar orqali baholanadi. Resurs tejankor texnologiyalar esa ishlab chiqarishning tannarxini pasaytiradi, mahsulotning global bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi va ekologik xavflarni kamaytiradi.

Ikkinchi qatlam — institutsional va innovatsion omillar majmuasi bo'lib, yashil investitsiyalar, yashil biznes modellarini shakllantirish va ekologik audit tizimi bilan o'lchanadi. Yashil moliyalashtirish mexanizmlarining (green bonds, grantlar, subsidiyalar) kengayishi ekologik tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi umumiy salmog'ini oshiradi. Yangi innovatsion biznes modellarining paydo bo'lishi esa ekologik samaradorlik va iqtisodiy boylik yaratish o'rtasida optimal muvozanat shakllanishiga yordam beradi. Ekologik audit va sertifikatlash esa nafaqat mahsulot sifati, balki korxona boshqaruvining ekologik mas'uliyatini ham baholash imkonini beradi.

Uchinchi qatlam — barqaror resurs boshqaruvi va atrof-muhitni himoya qilish bo'lib, korxonalar faoliyatining strategik darajada to'g'ri tashkil etilishini nazarda tutadi. Ushbu blok ekologik boshqaruv, atrof-muhit monitoringi, tabiiy resurslardan ehtiyotkorona foydalanish va ekologik barqarorlik indeksleri orqali o'lchanadi. Modelning ushbu qismi ekologik tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotga integratsiyasini belgilaydi va strategik resurs siyosati bilan uzviy bog'liqdir. Korxonaning ushbu blokda faolligi uning uzoq muddatli barqaror rivojlanish dinamikasini shakllantiradi.

Modelning eng quyi qatlamida ekologik tadbirkorlikning makroiqtisodiy natijalari joylashgan. Bular — yangi ish o'rinlari yaratilishi, eksport salohiyatining oshishi, investitsion jozibadorlikning kuchayishi, YalMda yuqori qo'shilgan qiymat ulushining o'sishi va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanish sur'atlarining shakllanishidir. Shunday qilib, ekologik tadbirkorlik iqtisodiy tizimda nafaqat ekologik samara, balki iqtisodiy o'sishning yangi generatori sifatida ham maydonga chiqadi.

Umuman olganda, rangli blok-sxemada aks ettirilgan ekologik tadbirkorlik tizimi kompleks va ko'p komponentli bo'lib, unda yuqoridan pastga tomon harakatlanuvchi tizimli bog'liqlik mavjud. Strategik yondashuvlar texnologik va innovatsion mexanizmlar bilan mustahkamlanib, oxir-oqibat makroiqtisodiy darajadagi barqaror rivojlanish natijalariga olib keladi. Model ekologik tadbirkorlikni faqat korxona darajasida emas, balki milliy iqtisodiy siyosatning tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi.

“Yashil” biznes mafkurasi iqtisodiy taraqqiyot va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga qaratilgan zamonaviy konsepsiya sifatida tobora muhim o'rin egallamoqda. Bu yondashuvga ko'ra, iqtisodiy o'sish atrof-muhitga zarar yetkazmasdan amalga oshirilishi, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsiz texnologik yechimlarni joriy etish bilan uyg'un ravishda yuritilishi kerak. Yashil biznes faoliyatining mohiyati shundaki, korxonalar iqtisodiy foyda ko'rish bilan bir vaqtda biosferaga ta'sirni minimallashtirishi lozim.

Shu bois, sanoat yo'nalishlarini “ko'kalamzorlashtirish”, ya'ni ekologik samarador texnologiyalarga o'tkazish va resurs tejovchi innovatsiyalarni keng joriy etish ekologik muammolarning asosiy yechimlaridan biriga aylandi. Mavjud global ekologik tendensiyalar (iqlim o'zgarishi, resurs tanqisligi, atrof-muhit ifloslanishi) shunga dalolat qiladiki, sanoatning kelgusi strategiyasi faqat iqtisodiy samaradorlik emas, balki ekologik mas'uliyat tamoyillariga asoslanishi zarur.

Bu masala xalqaro va mintaqaviy darajadagi yetakchi strategik hujjatlarda ham o'z ifodasini topgan. Jumladan, BMTning “Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs)”, Yevropa Ittifoqining “Yashil kelishuv” dasturi, Osiyo taraqqiyot banki va Jahon bankining ekologik strategiyalari sanoat sohalarini yashil rivojlanishga o'tkazishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Ushbu hujjatlarda energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi manbalardan foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va uglerod izini qisqartirish kabi yo'nalishlar aniq belgilangan.

Ishlab chiqarish jarayonlarini ko'kalamzorlashtirish kompleks yondashuvni talab qiluvchi tizimli jarayon bo'lib, uning samarali amalga oshirilishi ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik omillarning bir-biri bilan uzviy bog'liq holda ishlashini taqozo etadi. Bu jarayonning ijtimoiy asoslari, avvalo, jamiyatning ekologik madaniyat darajasi, aholining ekologik ehtiyojlar haqidagi tushunchalari va shaxsiy rag'batlarining shakllanishi bilan belgilanadi. Ya'ni, ekologik ehtiyojlar ijtimoiy talab sifatida namoyon bo'lmaguncha, ishlab chiqarishni chuqur

ko'kalamzorlashtirish amaliyoti keng ommalasha olmaydi. Shu jihatdan, jamiyatda ekologik xavfsizlik, tabiatni muhofaza qilish va sog'lom muhitni saqlashga oid ijtimoiy talabning ortishi sanoat sohasidagi yangilanishlarga kuchli turtki bo'ladi.

Ishlab chiqarishni ko'kalamzorlashtirishning iqtisodiy asoslari esa samaradorlik va rentabellik tamoyillari bilan uzviy bog'liq. Bu yerda asosiy vazifa korxonalar uchun ekologik yechimlarni joriy qilishning moliyaviy jihatdan maqbulligini ta'minlashdir. Agar iqtisodiy muhitda davlat tomonidan rag'batlantiruvchi mexanizmlar (soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar), investitsiya platformalari, yashil kreditlar va resurs tejovchi texnologiyalarni moliyalashtirishga qaratilgan institutlar mavjud bo'lsa, sanoatni ko'kalamzorlashtirish jarayonlari korxonalar uchun iqtisodiy jihatdan o'zini oqlaydigan faoliyatga aylanadi. Boshqacha aytganda, ekologik innovatsiyalarni joriy qilish rentabellikni ta'minlasa, korxonalar ushbu yo'nalishga o'z ixtiyori bilan kirib boradi.

Iqtisodiy tizimdagi qulay sharoitlar nafaqat ekologik infratuzilma rivojini tezlashtiradi, balki raqobat ustunliklarini yaratish orqali korxonalarning bozordagi barqarorligini ham mustahkamlaydi. Bu jarayonda tashkiliy mexanizmlar ham muhim o'rin tutadi: korxonalarda ekologik menejment tizimining joriy etilishi, energiya va resurs monitoringi, chiqindilarni qayta ishlashni tashkil qilish, logistik zanjirlarni "yashil" modelga o'tkazish kabi yondashuvlar ko'kalamzorlashtirishning iqtisodiy samaradorligini ta'minlaydi.

Shunday qilib, ishlab chiqarishni ko'kalamzorlashtirishni amalga oshirish faqatgina ekologik talablarni bajarish emas, balki ijtimoiy ehtiyojlar, iqtisodiy manfaatlar va texnologik yangilanishlar o'rtasidagi muvozanatni shakllantirishdir. Jamiyatning ekologik ongi o'sgani sari, korxonalar uchun ekologik yechimlarni joriy qilish faqat majburiyat emas, balki yangi imkoniyatlar, raqobat ustunligi va uzoq muddatli barqaror rivojlanish poydevoriga aylanib boradi.

Atrof-muhitni muhofaza qilishga doir talablar ortgani sari ishlab chiqarish tizimlarida ham tegishli texnologik resurslar bazasini shakllantirish zarurati yuzaga keladi. Texnologik resurslarning yetarli darajada jamlanishi korxonaning ekologik ehtiyojlarni qondirish bo'yicha amaliy imkoniyatlarini kengaytiruvchi va ekologik modernizatsiya uchun zarur bo'lgan asosiy texnologik shartlar majmuini vujudga keltiradi. Bunday texnologik shartlar ayni paytda ekologik loyihalarning amaliy jihatdan bajarilishi, texnik-iqtisodiy jihatdan asoslangan (feasibility) bo'lishi uchun muhim shartlar sifatida namoyon bo'ladi.

Ekologik ko'kalamzorlashtirish jarayonining amalga oshishi uchun mavjud texnologik resurslar bilan bir qatorda iqtisodiy va texnik shartlar ham zarur hisoblanadi. Bunda iqtisodiy va texnik omillar boshqa barcha shartlarni to'ldirib turuvchi "yetarililik" mezonlarini tashkil qiladi. Iqtisodiy omillar ekologik loyihalar uchun mablag' topish, sarmoyani qaytarish imkoniyatlari, xarajatlarni uzoq muddatda qisqartirish va resurs tejash orqali samaradorlikka erishishni anglatasa, texnik omillar korxonaning texnologik quvvati, uskunalarining zamonaviyligi, resurs sikllarini boshqarish imkoniyatlari va ekologik tozalash texnologiyalarining mavjudligi bilan bog'liq.

Jadvalda ko'rsatilganidek, inson sivilizatsiyasi taraqqiyoti davomida ekologik ong shakllanishi to'rt bosqichda rivojlanib borgan. Bu bosqichlar atrof-muhitning holati, tabiiy resurslarning cheklanganligi va ekologik xavf-xatarlarning ortib borishi bilan bog'liq murakkab jarayonlarni aks ettiradi. Ekologik ongning rivojlanishi tufayli inson faoliyatining tabiatga salbiy ta'siri ilmiy nuqtayi nazardan chuqurroq tahlil qilina boshlandi va ko'kalamzorlashtirish masalasi global miqyosda muhokama qilinadigan dolzarb mavzulardan biriga aylandi.

Ekologik halokatli ta'sir kuchining oshganini anglash va uning inson salomatligi, biomuhit, atmosfera, gidrosfera va biologik xilma-xillikka yetkazayotgan zararini ilmiy asosda baholashdan so'ng ko'kalamzorlashtirish, ya'ni ishlab chiqarish va iste'mol jarayonlarining ekologik modernizatsiyasiga bo'lgan ehtiyoj keskin ortdi. Inson faoliyati bilan bog'liq turli tarmoqlardagi ekologik tahdidlarning kuchayishi ekologik xavflarni yagona tizim asosida baholash zaruratini tug'dirdi. Shu asosda "integral ekodestruktiv ta'sir" atamasi ilmiy muomalaga kiritildi.

Integral ekodestruktiv ta'sir — bu ishlab chiqarish, iste'mol, transport, infratuzilma va boshqa texnologik jarayonlarning inson organizmiga, tabiiy ekotizimlarga, resurslar tiklanish sikllariga va biologik muhitga ko'rsatadigan umumiy salbiy ta'sirini yagona kompleks indikatorlar asosida baholashni anglatadi. Bu indikator ekologik xavflarning ko'lamini, ularning dinamikasini, tabiiy tizimlarning barqarorligini va inson salomatligi uchun xavf darajasini aniqlashda muhim metodologik asos sifatida xizmat qiladi.

Integral ekodestruktiv ta'sir tushunchasi joriy etilgandan so'ng sanoat sohalarida ekologik monitoringning ilmiy-amaliy tizimlari takomillashdi, ishlab chiqarishdagi "iflos chiqindilar — tabiiy resurslar — inson salomatligi" o'rtasidagi bog'liqlik yanada oydinlashdi. Natijada ekologik siyosatning ustuvor yo'nalishlari qayta ko'rib chiqilib, resurs tejamkor texnologiyalar, energiya samaradorligi, chiqindilarni qayta ishlash, tozalash inshootlari va aylanma iqtisodiyot (circular economy) modellarini joriy etishga bo'lgan ehtiyoj keskin ortdi.

Shu ma'noda, texnologik, iqtisodiy va ijtimoiy shartlarning uyg'un tarzda ishlashi ishlab chiqarishni ko'kalamzorlashtirishning ham nazariy, ham amaliy poydevorini tashkil etadi. Korxonalar iqtisodiy jihatdan foyda olish bilan birga tabiiy muhitga yetkaziladigan zararni minimal darajaga tushirishi, texnologiyalarni muntazam yangilab borishi va jamiyatning ekologik ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotimiz davomida quyidagi xulosalarga xosil bo'ldi:

Har xil darajadagi ta'sirlar — mahalliy, mintaqaviy va global darajada — o'zining salbiy oqibatlari bilan ekologik barqarorlikka tahdid soladi. Masalan,

- atrof-muhitni ifloslantirishga olib keluvchi sanoat jarayonlari,
- tabiiy resurslarning me'yordan ortiq iste'mol qilinishi,
- inson faoliyatining tabiiy ekotizimlar bilan nomutanosibligi,
- ekologik nazorat va monitoring tizimlarining yetarli emasligi
- ekologik muvozanatning izdan chiqishiga sabab bo'ladi.

Shunday qilib, zamonaviy ishlab chiqarish faoliyatidagi ekologik muammolarning kelib chiqishi iqtisodiy manfaatlarning ustuvorligi, ekologik talablarni e'tiborsiz qoldirish, resurslardan samarasiz foydalanish va ekologik boshqaruv tizimlarining institutsional zaifligi bilan chambarchas bog'liq.

Kichik biznesning amaldagi faoliyat mexanizmini o'rganish shuni ko'rsatadiki, uning iqtisodiy va ekologik manfaatlarini jamiyatning keng qamrovli ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish uchun boshqaruv va tashkiliy yondashuvlarni tubdan takomillashtirish zarur. Bugungi kunda kichik biznes faqat foyda olish va iqtisodiy o'sish borasida emas, balki ekologik mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga majbur qiladigan shart-sharoitlarda faoliyat yuritmoqda. Shu boisdan ekologik va iqtisodiy samaradorlikni bir vaqtda ta'minlaydigan, bozor mexanizmlari bilan uyg'unlashgan va jamiyat manfaatlariga mos keladigan boshqaruv modellari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Zamonaviy atrof-muhit siyosatidagi yangi tendensiyalar ekologik tovarlar, xizmatlar va ishlarning to'liq qiymat zanjiri orqali shakllanishiga alohida e'tibor qaratishni taqozo etmoqda. Ekologik tovarlar bozorining kengayishi energiya tejankor uskunalar, chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalari, suvni tejash vositalari, ekotozalash inshootlari va boshqa innovatsion mahsulotlar orqali amalga oshadi. Bu esa kichik biznes uchun yangi segmentlarni, yangi iste'molchi talabini va yuqori qo'shimcha qiymatga ega ishlab chiqarish yo'nalishlarini yaratadi. Demak, ekologik tovarlar bozorini rivojlantirish kichik biznesni yangi darajadagi raqobatga tayyorlaydi va milliy iqtisodiyotda barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

Kichik biznesni ekologik va iqtisodiy jihatdan tartibga solish mexanizmi, avvalo, davlat boshqaruv organlarining tadbirkorlik subyektlariga ko'rsatadigan ta'siriga tayanadi. Bunda davlat tomonidan belgilangan ekologik va iqtisodiy maqsadlarga mos keladigan xulq-atvorni rag'batlantirish, turli normativ va iqtisodiy instrumentlar orqali korxonalarni barqaror ishlashga yo'naltirish muhimdir. Shu bilan birga, davlat ekologik samaradorlikni oshirish bo'yicha belgilangan talablarni bajarish darajasi uchun mas'uliyatning muayyan qismini o'z zimmasiga oladi, masalan:

- ekologik standartlarni joriy etish;
- soliq imtiyozlari va grantlar orqali rag'batlantirish;
- ekologik audit, monitoring va nazorat tizimlarini takomillashtirish;
- kichik biznes uchun ekologik texnika va texnologiyalarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish.

Bunday mexanizmlar kichik biznesni ekologik barqaror yo'lga o'tkazish bilan birga, ularning iqtisodiy oqilona qarorlar qabul qilishini tezlashtiradi va bozordagi ekologik talablarga moslashishini ta'minlaydi.

Umuman olganda, ekologik va iqtisodiy tartibga solish mexanizmlari kichik biznesni rivojlantirishda muhim rol o'ynovchi kompleks tizimdir. U jamiyat manfaatlari, bozor talablari va atrof-muhitni muhofaza qilish vazifalarini bir nuqtada birlashtirib, kichik korxonalarda barqaror, samarali va ekologik mas'uliyatli faoliyat modellari shakllantirishga xizmat qiladi.

Ekologik jihatdan mas'uliyatli tadbirkorlik tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi, atrof-muhitni muhofaza qilish mexanizmlarini kuchaytiradi va umumiy ekologik barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar ekologik faoliyatni kichik biznesning ajralmas funksiyalaridan biri sifatida qayd etib, ekologik yo'naltirilgan kichik biznes sektori iqtisodiyotning umumiy ekologiklashuvi nuqtayi nazaridan strategik ahamiyatga ega ekanini isbotlaydi.

Bu, eng avvalo, quyidagi yo'nalishlarda faoliyat yurituvchi korxonalarga taalluqli:

- ekologik uskunalar va o'lchov asboblari ishlab chiqaruvchi korxonalar,
- ikkilamchi resurslarni qayta ishlovchi va chiqindilarni qayta ishlaydigan subyektlar,
- ekologik toza va resurs tejankor mahsulotlar ishlab chiqaruvchilar,
- atrof-muhit muhofazasiga oid xizmatlar ko'rsatuvchi korxonalar.

Bu tarmoqlar iqtisodiyotda aylanma resurs sikllarini shakllantiradi, chiqindilarni kamaytiradi va ekologik innovatsiyalarning joriy etilishiga keng imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. UNEP (2010). The Green Economy Initiative//. –: <http://www.unep.org/greeneconomy/>, accessed 2010-07-06
2. Навстречу «зеленой» экономике России (обзор) //: <http://sustainabledevelopment.ru/index.php?cnt=188>
3. Ўзбекистон Республикасининг «Хусусий корхоналар тўғрисида»ги Қонуни. Қонун ва қарорлар. –Т.: Ўзбекистон, 2011.
4. Maxmudov E.X., Isoqov M.Yu. Biznes - rejalashtirish. O'quv qo'llanma. –Т.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2005, – 160 b.
5. Абдукаримов И.Т. ва бошқалар. Корхона иқтисодий салоҳияти таҳлили. – Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2010, – 256 б.
6. Березин И. Маркетинговый анализ, - М.: "МГУ" 2004. 127 – стр.
7. Портер М. Конкуренция. /Пер. с англ. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. С. 176.
8. The Global Competitiveness Report 2009-2010World Economic Forum. Geneva, Switzerland 2009. P. 13.
9. Стратегия дальнейшего повышения конкурентоспособности национальной экономики: материалы IV-го Форума экономистов / отв.ред. М.П. Нарзикулов. –Ташкент: BaktriaPress, 2012. С. 30-31.
10. Isaak, R. (1997). Green logic: Ecopreneurship, theory and ethics. Greenleaf Publishing.;
11. Anderson, A.R. (1999). Entrepreneurship and the green economy: An institutional perspective. Journal of Entrepreneurship, 8(1), 1–22.;
12. Pastakia, A. (1998). Grassroots ecopreneurs: Change agents for a sustainable society. Journal of Organizational Change Management, 11(2), 157–173.;
13. Schaltegger, S. (2002). A framework for ecopreneurship: Leading bioneers and environmental managers to sustainable success. Greener Management International, 38, 45–58.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>